

promenama tržišne orijentacije balkanskih privreda, kao i migracionim trendovima regiona, koje autori nisu skloni da prepoznaju kao pretnju. Na samom kraju sledi opsežna analiza finansijskih rezultata pridruživanja regiona, koja se sastoji u proceni koristi svim stranama, uključujući i Poljsku. Prema zapažanju autora najbitnija korist koju će pridruživanje Balkana doneti Evropskoj uniji odnosi se na učvršćivanje njenog geopolitičkog uticaja u ovom delu Evrope, što

implicira redukovanje uticaja aktera konkurentnih Uniji na ovom prostoru.

Nastala kao rezultat temeljnog istraživanja, uz oslanjanje na obimnu dokumentaciju, ova knjiga pruža dobar uvid u izazove koje Zapadni Balkan ima na putu ka Evropskoj uniji. Zbornik poljskih autora može da posluži kao korisno štivo za produbljavaње svesti o praktičnim implikacijama procesa proširenja EU na Zapadni Balkan.

Nevena PROLOVIĆ

Hasiba Hrustić, SVETSKA FINANSIJSKA KRIZA I DRŽAVNA INTERVENCIJA U ODABRANIM ZEMLJAMA, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2009, str. 174

Ovu izuzetno značajnu i veoma aktuelnu studiju odlikuju besprekoran stil, jasnoća izraženih misli, konkretna i precizna objašnjenja, pristupačna jednostavnost pisanja, analizu zasnovanu na bogatoj dokumentaciji, i smisao za izvlačenje teoretskih zaključaka. Naravno, to nisu jedina vrsna obeležja ovog istraživanja, ali smatram da ih treba na samom početku istaći kako bi se ukazalo da je ona namenjena ne samo stručnjacima i poznavacima. Najpre su jasno obrađene uzročno–posledične veze nastanka krize, zatim su prikazani planovi oporavka u razvijenijim zemljama sveta, predstavljena je i situacija Republike Srbije u posebnom poglavlju. Autorka piše i o fiskalnoj politici u uslovima krize, kao i o strategijama za izlazak

iz krize. Sve teme koje su ovde obrađene, potkrepljene su činjenicama i primerima, što doprinosi ozbiljnosti ovog dela, i naravno doprinosi jasnijem razumevanju pojedinih pojava koje su sastavni deo poslednje finansijske krize.

Monografija *Svetska finansijska kriza i državna intervencija u odabranim zemljama* Hasibe Hrustić sastoji se iz šest delova.

U prvom delu monografije predstavljene su uzroci i posledice svetske finansijske krize. Kao početak krize navodi se situacija iz 2007. godine u SAD, kada je došlo do poremećaja na tržištu nekretnina (teškoće u otplati hipotekarnih kredita, pada prodaje, izgradnje i cene nekretnina). Autorka ističe da važan uzrok krize leži i u potcenjivanju rizika

u finansijskom sistemu: „Učesnici na finansijskom tržištu izvodili su zaključke o budućim kretanjima na osnovu tekućih kretanja na finansijskim tržištima i na bazi rasta realne ekonomije. Tek kada su nastale teškoće u otplati kredita uz nagli pad cena nekretnina, mnoge finansijske institucije su shvatile da njihovi sistemi za upravljanje rizikom nisu pouzdani, a likvidnost tržišta je iščezla”. Dalje, analiziraju se prve reakcije na svetsku finansijsku krizu, a samim tim i hitne mere koje su preuzele evropske države kako bi ublažile efekte krize koje su najpre osetile banke u Velikoj Britaniji, Španiji i Irskoj. „Globalno finansijsko tržište toliko je isprepletano i integrisano da se kriza već u 2007. godini putem trgovinskih i finansijskih kanala brzo prenela na ostatak sveta, prvenstveno na Evropu. Lančana reakcija dovela je u opasnost vodeće evropske banke usled njihove izloženosti potresima u SAD. U 2008. godini gubici američkih i evropskih banaka su bili preko tri triliona američkih dolara”. Zatim je autorka sačinila kratak osvrt i analizu prethodnih kriza jer, prema njenim rečima, obrazac nastanka krize je identičan i u osnovi počinje od privrednog stanja buma a završava se sa slomom, odnosno padom privrednih aktivnosti. Prvo poglavlje se završava prognozama EU i međunarodnih organizacija.

Drugi deo knjige se bavi planovima oporavka od svetske finansijske krize. Pošto su prve posledice krize bile nelikvidnost i gubici usled obezvređivanja imovine pokrivene problematičnim hipotekarnim hartijama od vrednosti i njihovim finansijskim derivatima, prve preduzete mere bile su vraćanje likvid-

nosti finansijskih tržišta i zaštita osiguranih depozita. Jaka državna intervencija je povratila likvidnost finansijskih tržišta i ograničila paniku, ali je bilo potrebno da finansijske institucije funkcionišu sa manjim zaduženjem i da isprave njihove bilansne nedostatke zbog nepokrivenosti izvora sredstava, što je zahtevalo dokapitalizaciju banaka. U nastavku drugog poglavlja se obrađuju državne intervencije u planovima oporavka. Ono što je, kako ističe autorka, zajedničko za sve planove oporavka je činjenica da sadrže mere za vraćanje likvidnosti. Međutim, osnovna razlika između planova oporavka pojedinih zemalja leži u tome da li je finansijski sektor pojedinih država bio direktno izložen problematičnim hartijama od vrednosti. Tako da postoje dve grupe zemalja. U jednoj grupi su zemlje čiji je finansijski sektor bio direktno izložen hartijama od vrednosti, a u drugoj grupi su zemlje čije banke nisu bile izložene problematičnim hartijama od vrednosti SAD. Sledi prikaz i pregled preduzetih mera kao odgovor na krizu za SAD, Rusiju, Kinu, Japan, Veliku Britaniju, Nemačku, Austriju, Italiju i Mađarsku za period od 2008. do 2009. godine.

Treći deo posvećen je temi prilagođavanja Danske, Finske i Švedske ekonomskoj krizi. Ove tri države su uzete kao primer jer, između ostalog, poseduju otvorene tržišne privrede koje su pokazale zdravu ekonomsku i fiskalnu politiku u prethodnoj deceniji. U 2007. godini ostvarile su budžetski suficit i pozitivan saldo tekućeg platnog bilansa, BDP po stanovniku i realni rast BDP veći od proseka u EU, niže učešće javnog duga u BDP od prosečnog u EU,

dok su stope nezaposlenosti i inflacije bile niže od prosečne za EU. U nastavku sledi pregled kako su se pomenute Nordijske zemlje izborile sa krizama koje su ih pogodile s kraja 80-tih i početka 90-tih godina prošlog veka, kao i opis oporavka od trenutne ekonomske krize u ove tri zemlje. Sve tri zemlje su direktno izložene krizi, ali na različite načine, tako što je Danska relativno izloženija krizi tržišta stambene gradnje, dok su Finska i Švedska više pogođene padom tražnje na globalnom tržištu, pošto su njihove privrede više izvezno orijentisane. Poglavlje se završava opisom mera koje su preduzete od strane ove tri zemlje za ublažavanje poslednje finansijske krize.

Četvrti deo bavi se ekonomskom pozicijom Srbije u uslovima svetske finansijske krize. Na početku ovog poglavlja autorka napominje da ekonomska kriza u Srbiji nije prevashodno izazvana svetskom finansijskom krizom, koja svakako dodatno pogoršava inače nezavidnu situaciju, već je naša zemlja duži niz godina u krizi, tako da se sada radi o uticaju krize na krizu. Takođe se pominje da su kriza i njeno delovanje na Srbiju u priličnoj meri potcenjeni, jer ni do kraja 2008. godine nije učinjena validna procena o uticaju svetske finansijske krize na privredu. U nastavku poglavlja analizirani osnovni makroekonomski pokazatelji u procesu tranzicije (BDP, stopa inflacije, uvoz, izvoz, itd.), gde se između ostalog skreće pažnja da je postizanje makroekonomske stabilnosti izvodljivo samo kroz moguću i promišljenu kombinaciju fiskalne, monetarne i dohodne politike. Dalje, opisan je program

preduzetih mera u Srbiji radi ublažavanja uticaja ekonomske krize tokom perioda 2008–2009. godine. Između ostalog, autorka ističe da, savladavanje krize zahteva politiku bez odlaganja i odlučnu aktivnost vlade na ubrzavanju strukturnih reformi u cilju postizanja efikasnosti javnog sektora, povećanja konkurentnosti i osiguravanja dugoročne održivosti javnih finansija.

U petom delu obrađena je fiskalna politika u uslovima krize. Koje se fiskalne mere generalno preduzimaju i kako primenjuju da bi opstala tržišna privreda u vreme krize. Autorka kaže da se upravo tada mogu osetiti neki nedostaci ovakvog tipa privrede. Ona pominje da nema nikakvih naznaka o nekom novom sistemu koji bi zamenio tržišnu privredu, i da bez obzira što je tržište u krizi, ne dovodi se u pitanje tržišni sistem privređivanja. U nastavku petog dela monografije govori se o značaju fiskalnih mera i porastu javnog duga, izneti su primeri centralnih banaka, evropskog finansijskog tržišta, američke uprave federalnih rezervi. Govori se o granici zaduživanja u vezi sa javnim dugom, važnim pokazateljima nivoa zaduženosti, itd.

U poslednjem, šestom delu monografije, govori se o strategiji izlaza iz krize i putevima oporavka. Autorka smatra da kako bi strategija izlaska iz krize bila uspešna, zahteva da ova bude sveobuhvatna, zasnovana na održavanju konkurentnosti. Pominje se nova regulativa koja je, kako autorka kaže, „iznikla na posledicama tekuće svetske finansijske krize”. Predstavljeno je i pet oblasti koje će pretrpeti izmenu u finan-

sijskom sektoru: rizični menadžment banaka; upravljanje rizicima likvidnosti; procene i kreditni rejting; procene, slabosti u računovodstvenim standardima, i praznine i adekvatnost kapitala banke. Do kraja poglavlja govori se o poukama svetske finansijske krize, a potom autorka zaključuje: „pozitivno u ovoj krizi je što su mere protekcionizma u trgovinskoj razmeni od strane privredno razvijenih zemalja ocenjene kao pogrešne, bez obzira na pad svetske trgovine uzrokovan svetskom krizom, iz razloga što bi uvođenje uvoznih restrikcija bilo uzajamno”, kao i da je međunarodna saradnja neophodna kako bi se izbegle mere protekcionizma, koje ne doprinose konkurenciji.

Smatram da je ovo delo od velikog značaja kako za obučavanje budućih stručnjaka iz oblasti ekonomije, za naučne radnike, tako i za činovnike u državnoj službi, kao i za građane koji su prosto zainteresovani za ovu temu. Čitanjem ove monografije, čitalac dobija odgovore na mnoga pitanja. Neka od njih su: Kako i zašto je nastala svetska finansijska kriza? Kako su se pojedine zemlje izborile sa prvim „udarima” krize? Koju su fiskalnu politiku primenile kako bi privredu prilagodile krizi? Da li su i kakvoj politici pribegli čelnici naše države kako bi predupredili efekte krize? Kakve su pouke svetske finansijske krize?

Miloš RADIVOJEVIĆ